

על האכילה – בין גן עדן לפסח הרב מואיז נבון

שמות פרק יב

(א) ויאמר יקנוק אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: (ב) החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: (ג) דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש **שה לבית אבת שה לבית**: (ד) ואם ימעט הבית מהית משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי **אכלו** תכסו על השם: (ה) שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו: (ו) והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים: (ז) ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר **יאכלו** אתו בהם: (ח) **ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרים יאכלוהו**: (ט) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו: (י) ולא תותרו ממנו עד בקר והנתר ממנו עד בקר באש תשרפו: (יא) **וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים** נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליקנוק: (יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יקנוק: (יג) והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים:

בראשית פרק ג (א) והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה יקנוק אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא **תאכלו** מכל עץ הגן: (ב) ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן **נאכל**: (ג) ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא **תאכלו** ממנו ולא תגעו בו פן תמותו: (ד) ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותו: (ה) כי ידע אלהים כי ביום **אכלכם** ממנו ונפחתי עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע: (ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל: (ז) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם **חגרת**: ...

אבן עזרא בראשית שיטה אחרת - פירוש פרק ג פסוק ז
חגורות - להסתיר ערוותם:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ע עמוד ב

רבי נחמיה אומר: תאנה היה, שבדבר שקלקלו בו נתקנו, שנאמר ויתפרו עלה תאנה.

דף על הדף סנהדרין דף ע עמוד ב

החת"ס (פ' בראשית) כתב שטעה אדה"ר באסרו יותר מפרי האילן, ואסר גם את הנגיעה בעץ, ולכן נכשל בזה, לכן להתוודות על שגגתו אשר שגג, כתיב: ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת, להורות עתה שהעליו מותרין, ולא נאסרה כ"א הפרי, לכן לא הוזק בנגיעת האילן, והיינו דאחז"ל (כאן) בדבר שקלקל בו נתקן, ולכאורה מה תיקן בזה שעשה לו חגורות ממנו, והשתא אתי שפיר שזהו ויודוי תשובה על הוספתו.

בראשית פרק ג (ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי **תאנה הוא לעינים** ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל:

זוהר (ויקרא טו): - למדנו: כאשר נתגבר היצר הרע באדם אינו מתגבר אלא בעריות.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ע עמוד ב

רבי יהודה אומר: חטה היה, שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן.

דף על הדף סנהדרין דף לח עמוד ב

ועיין שם עוד בהגה"ה מא"א (סי' קמ"ט) דמהאי טעמא גם כן מברכין לחם משנה על הפת בשבת, לפי שיי"א שעץ שאכל אדה"ר חטה היתה, לכן לתקן את חטאו אוכלים פת.

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק ויקרא לחג הפסח

[א]... אכילת הפסח שהוא קרבן והוא סעודתא דמלכא לחמי לאשי על דרך שמובא (זוהר ח"ג ז' ב) ישראל מפרנסין לאביהן שבשמים וכן **בא מצוה ראשונה** בתורה באכילת פסח, אכילת מצוה, שבא לתקן הקלקול של אדם הראשון שהוא שורש הסתת הנחש להכניס **תאנה** באכילה ובא מצות הפסח לתקן הפגם, ובזמן הזה שאין לנו פסח יש אכילת מצוה מצוה ומרור שמברכין עליהן אשר קדשנו במצוותיו וצונו, ...

R. Soloveitchik, Festival of Freedom, p. 3-4

At the root of the halakhic conception of the *se'udab* lies a problem which has assailed the minds of our sages. Man responds to the biological pressure to take nourishment; he has no choice in the matter... So acts the brute, the beast in the field... There is nothing human or meaningful about the act of consuming food.

p.6: Judaism developed a new institution, the *se'udab*. It is neither an ordinary meal nor a feast; it is more than that. It is the crucible in which the bread of man is transposed into the bread of God.

(1) Selectivity – סלקטיביות, בְּרָרְנוּת	(3) Companionship – חֲבֵרוּת, יְדִידוּת
(2) Awe, Wonder – תְּמִיּהָה; פְּלִיאָה, הַשְּׁתָאוּת; תְּמִיּהָה	(4) Meaningful Context – הקשר משמעותי

p.3: The Seder is the prototype of the *se'udab* ... the *se'udab* par excellence...

~ פסח – מצה – מרור – כרפס ~

(1) סלקטיביות, בְּרָרְנוּת – מרור

מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: ומררו את חיהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך.

(2) פְּלִיאָה, הַשְּׁתָאוּת; תְּמִיּהָה – כרפס

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה.

משנה ברורה סימן תעג ס"ק כא

[חומץ] או מי מלח - לטבול בהן הכרפס והירק... והנה ענין טיבול הירק במשקה הוא מתקנת חכמים כדי להתמיה את התינוקות שיראו שינוי שאוכלין הירקות בטיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה וישאלו על שינוי זה שאמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו שנאמר כי ישאלך בנך וגוי ואמרת לבנך עבדים היינו וגוי:

חשוקי חמד פסחים דף קיד עמוד ב

שאלה. כתוב בשו"ע (סימן תעג ס"ד) מביאים לפני בעל הבית קערה שיש בה ג' מצות ומרור וחרוסת וכרפס. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק כא) ענין טיבול הירק במשקה הוא מתקנת חכמים, כדי להתמיה את התינוקות, ... ויש להסתפק מה הדין בחולה הנמצא בבית חולים יחיד, ואין לפניו תינוקות שישאלוהו, האם חייב בטיבול זה? **תשובה.** מבואר בשו"ע הגרש"י (שם סעיף טו) שחייב בטיבול זה, מפני שלא חילקו חכמים בזה.

(3) חֲבֵרוּת, יְדִידוּת – קרבן פסח

שמות פרק יב - ג ... ויקחו להם איש שֶׁה לְבַית אֲבֹת שֶׁה לְבַית : (ד) ואם ימעט הבית מהית משֶׁה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במקסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על השֶׁה :

• **הגדה:** הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח.

• **שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תפא -** חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה.

(4) הקשר משמעותי - מצה

R. Soloveitchik, p. 27: Judaism tries to convert the meal into a covenantal feast... What is the covenant if not the unity of all time dimensions... The covenant combines ... the beginning with the end of days... The covenant redeems the individual from his historical solitude.

דברים פרק טז, ג - לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך :

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים, הקדוש ברוך הוא, ויגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם.

תוספות מסכת פסחים דף קח עמוד א מאי דהוה הוה - ... כתובה בתורה זכר לחירות שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגאלו ואף על גב דהויה לחם עוני יש לאוכלה דרך חירות ומה שצריך הסיבה במצה היינו כשמברכין על אכילת מצה ובאפיקומן.